

Vann – en livsviktig ressurs

Av Olav Nedenes

Olav Nedenes er sivilingeniør. Han er nå avdelingsdirektør ved Statens Forsurensningstilsyn.

Foredrag holdt på møte i Norsk Forening for Vassdragspleie og Vannhygiene 3. juni 1976.

Som en følge av oppfølgingene av FN's Miljøvernkonferanse i Stockholm i 1972 ble det på den 27. sesjon i FN's hovedforsamling bestemt at det hvert år i begynnelsen av juni skulle arrangeres en verdens miljøverndag.

Dette er den fjerde i rekken av verdens miljøverndager, og stadig flere land markerer dagen ved forskjellige arrangementer. Miljøverndagen er et ledd i de Forenede Nasjones kontinuerlig pågående miljøprogram eller *UNEP*, som det forkortet heter.

Det er ingen tilfeldighet at miljøverndagen, som i år har *vann* som tema, faller sammen med FN's konferanse om bosetting og livsbetingelser — den største FN-konferanse på regjeringsplan som er avholdt, — den såkalte *HABITAT*-konferansen som betyr «bosetting med maksimale livsbetingelser». Som kjent vil det ikke være livsbetingelser overhodet uten vann av tilfredsstillende kvalitet.

«Vann — en livsviktig ressurs» er altså tema for Verdens miljøverndag 1976. Dette danner opptakten til ytterligere to store og viktige FN-konferanser tidlig neste år. Den ene om et spesialtema som bekymrer store deler av jordens befolkning, nemlig «Water and Desertification» — Vann og ørkenutvidelsene — den andre er FN's store vannressurskonferanse i Argentina. Vi kan kanskje ved denne markeringen av verdens miljøverndag tillate oss å stoppe opp og filosofere litt omkring årets tema:

«Vann, en livsviktig ressurs».

I Norge har vi lett for å glemme hvor viktig vann egentlig er, og hvilke katastrofale følger ukontrollert forurensning kan ha.

Allerede tidlig i folkeskolen lærte vi at vann er nødvendig for alt liv. — Uten vann intet liv. — Vi lærte at mennesket bare kan leve få dager uten vann.

Det er en tragisk kjensgjerning at langt mer enn halvparten av sykehusene i verden er belagt med pasienter som lider av sykdom de har pådratt seg gjennom forurenset drikke-

vann. I Norge er det foruroligende at det registreres et stadig økende antall tilfeller av smittsom gulsott — en sykdom som overføres gjennom vann p.g.a. kloakkforurensning av drikkevannskilder.

I Norge har vi heldigvis råd til å reparere skadene — ved å bygge fine og kostbare renseanlegg, trøster vi oss ofte med.

Dessverre er dette bare en halv sannhet.

Det er riktig at de fleste av de stoffer som reduserer vannkvaliteten kan fjernes ved renseanlegg. Det er likevel flere grupper av stoffer som ikke fjernes effektivt i vanlige renseanlegg, og i tillegg en rekke stoffer som vi ikke har tilstrekkelig oversikt over m.h.t. forekomst, muligheter for fjerning eller langsiktige virkninger av.

Det er derfor uhyre viktig å sikre drikkevannsledningsnettene bl.a. mot de mest betenkelige industrielle nyetableringer, istedet for å forsøke å styre produksjon og produktutvalg på et sent tidspunkt eller forsøke å bygge kostbare sikringstiltak etter at etableringen er et faktum. En ny planlov og en ny felles forurensningslov som nå er under utarbeidelse og den nye produktkontroll-loven som nettopp er vedtatt, vil bli viktige redskaper for å sikre dette.

Under enhver omstendighet er bygging av de mest avanserte avløpsrenseanlegg og drikkevannrensning anlegg meget kostbare — så kostbart at selv Norge trenger mange år på å greie reparasjonsarbeidet. Andre land — spesielt enkelte U-land — kan vanskelig øyne noen løsning i dette hundreår.

Drikkevannsbehovet er åpenbart for alle mennesker, og noen hver av oss har opplevet tørst en varm sommerdag. Uansett på hvilken måte vi slukker tørsten, vil vann enten være hovedråstoffet i det industriprodukt vi lesker oss med eller uomgjengelig nødvendig for fremstillingen av det jordbruksprodukt vi nyter.

I industrien er vann ikke bare nødvendig i fremstillingen av øl og mineralvann, men inngår som et nødvendig element i produksjonen av de aller fleste varer. Produksjon uten vann enten som råstoff eller som hjelpestoff er nesten utenkelig.

Og industrien har ofte like strenge krav til vannets renhet som vannverkene, ja industrien krever ikke sjelden en kjemisk kvalitet som overstiger drikkevannskravene. Følgen er at mange bedrifter også her i Østfold, etterhvert har fått store problemer p.g.a. forurensning fra andre bedrifter, fra bykloakk og jordbruksforurensning.

Når det gjelder jordbrukets behov for vann, er vi alle klar over at uten vann ingen matproduksjon.

Hva vi kanskje ikke er like klar over er at verdens matvareproduksjon kan økes vesentlig med rimelige irrigasjonssystemer.

Selv i Norge kan avkastningen i enkelte områder økes til det tredobbelte ved irrigasjon.

Ikke sjelden kan et vanningsanlegg med inntak i nærmeste elv inntjenes i løpet av en sesong. Også jordbruksvanning stiller imidlertid krav til vannets kvalitet, og flere steder selv i Norge har elvevannet p.g.a. forurensning blitt uegnet bl.a. til frukt og bærvinning.

Nesten like viktig som rent drikkevann er tilfredsstillende vann til renhold. Også for dette bruksformål må vann sies å være livsviktig.

Det finnes neppe noe brukbart alternativ til vann i de fleste former for renholdsarbeid for personlig hygiene på den ene side, via hus og industri til offentlig renhold. Hvis dette renholdsarbeid skulle falle bort, vil vi snart bli rammet av smittsomme sykdommer av forskjellig slag.

Rekreasjonsverdien av vann bør også nevnes. De aller fleste av oss søker til elver, tjern, sjøer eller strandområdene langs skysten i ferier og fritid. Det er sagt at bare synet av vann virker beroligende og avstressende. Kontakten med rent vann ved bading, båtsport og fiske har utvilsomt en stor mental betydning for de fleste av oss, og vi som er så heldig å bo i Norge, kan vel knapt tenke oss naturopplevelser og fritid uten kontakt med vann.

Ved FN's vannkonferanse i 1977 vil oppmerksomheten bli fokusert på å trekke opp klare rekomendasjoner ner til regjeringene om planlegging, utbygging og virksomhet som har avgjørende betydning for vannressurenses fremtidige tilstand og dermed for hele vårt livsmiljø. Konferansen vil drøfte hvordan de globale begrensede vannressurensene best kan forvaltes for å tilfredsstille verdens raskt økende behov for vann til husholdninger, jordbruk og industri.

Konferansens hovedmål er å høyne det nødvendige aktsomhetsnivå både lokalt, på fylkesplan, nasjonalt og internasjonalt for at verden skal unngå en alvorlig vannkrise innen de nærmeste dekadere.

Fra norsk side ønsker vi å markere at Norge som ressursrikt land føler et ansvar overfor den del av verden som mangler vitale naturreserver, kapital og knowhow, og at vi ved målrettet planlegging ønsker å bidra til en raskest mulig utjevning av disse ulikheter. Vi mener videre at spørsmålet om å bevare norske vannforekomster i ren tilstand ikke bare er et nasjonalt anliggende, men bl.a. at spørsmål om å følge opp ECE's signaler om at Norge har et ansvar som Europas naturområde. Det er også et internasjonalt anliggende fordi livet i våre vannforekomster er truet p.g.a. svovelutslipp i andre deler av Europa.

På denne bakgrunn har Norge lagt betydelig vekt på forberedelsene til FN's vannkonferanse.

Det er etablert en forberedende komité med representanter for de mest berørte departementer og med SFT som sekretær. Det er etablert et nært samarbeid spesielt med Sverige og Finland om forberedelsene og det planlegges utarbeidelse av felles temarapporter og «action proposals».

Norge har for sin del under utarbeidelse en rapport om ødeleggelse av vannkvalitet p.g.a. internasjonal langtransport av luftforurensning. Denne vil sannsynligvis bli fremmet i samarbeid med Sverige og Finland. I et utkast til rekomendasjoner om samme sak har vi gått inn for at regjeringen øker sine anstrengelser for å redusere utslipp av luftforurensninger som kan medføre skader i vann, og at FN miljøvernsekretariat gis i oppdrag å overveie utviklingen på dette området og utarbeide årlige rapporter om situasjonen og de en-

kelte lands oppfølging av rekommendasjoner.

I en annen rapport redegjøres det for de spesielle virkemidler som er tatt i bruk i norsk vannressursforvaltning, bl.a. den kontinuerlige nasjonale oversiktsplanlegging av vern og bruk av landets vannforekomster med spesiell vekt på tiltak mot vannforurensning, og videre på den oversiktlige fylkesplanlegging med hjemmel i bygningsloven.

Vi mener at det lovsystem vi tar sikte på i Norge med en samordnende planlov, en ny felles forurensningslov og en lov om kontroll med helse- og miljøskadelige produkter bør ha stor interesse internasjonalt, og spesielt i U-landene, fordi det gir en langt bedre mulighet til å angripe problemene før de oppstår i stedet for å

satse på uhyre kostbart reparasjonsarbeid etter at plasseringer, produksjon og produktsammensetning er fastlåst.

Når jeg i dette innlegg også har lagt stor vekt på de internasjonale aspektene og U-landenes problemer, er det både for å understreke ressursforvaltningens globale karakter, og fordi våre egne nasjonale og lokale tiltak bør sees i en videre sammenheng. Det første bud må likevel være å feie for egen dør, dvs. å innrette vår egen ressurspolitikk i samsvar med de prinsipper vi hevder internasjonalt. I dette perspektiv blir det å holde Glomma og fjorden utenfor ren, ikke bare en Østfold-sak, men et bidrag til en forsvarlig forvaltning av vannressurser som vi deler med våre nabofylker og våre naboland.